

A haltermelés és -fogyasztás alakulása a világon és Magyarországon

A tartalomból

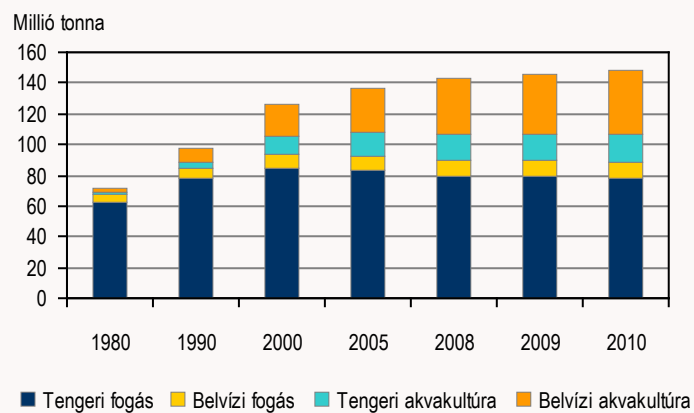
- 1 Halászat és haltenyésztés a világon
- 3 A halászati termékek felhasználása és kereskedelme a világon
- 3 Haltenyésztés és -fogyasztás Magyarországon

Halászat és haltenyésztés a világon

Az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezete (FAO) legfrissebb rendelkezésre álló adatai alapján **2010-ben a haltermelés globális mennyisége 148,5 millió tonna, értéke pedig 217,5 milliárd dollár volt.** Ezek az adatok nemcsak a természetes vizekből (tengerekből és belvizekből) kifogott halakra, hanem az emberi tevékenység hatására, ún. akvakultúrákban – vagy másként kifejezve: „vízművelés” révén – előállított élőlényekre is vonatkoznak. Az ismertetésre kerülő adatok rendszertanilag nemcsak a halakat, hanem az emberi fogyasztást szolgáló puhatestűeket és rákféléket is magukban foglalják, a többnyire csak illegálisan vadászható vízi emlősöket¹ viszont nem. **A 2010. évi globális haltermelés 60%-a halászat, 40%-a pedig tenyésztés révén állt rendelkezésre. Az akvakultúra szerepe az utóbbi évtizedekben jelentősen nőtt.** 2010. évi részesedésük több mint háromszorosa volt az 1990. évinek². Tevékenységük napjainkban mintegy hatszáz, élelemként szolgáló állat- és algafajra terjed ki. A halászat esetében a tengeri, a tenyésztést illetően viszont a belvízi tevékenység eredményez nagyobb halászati termékmennyiséget.

1. ábra

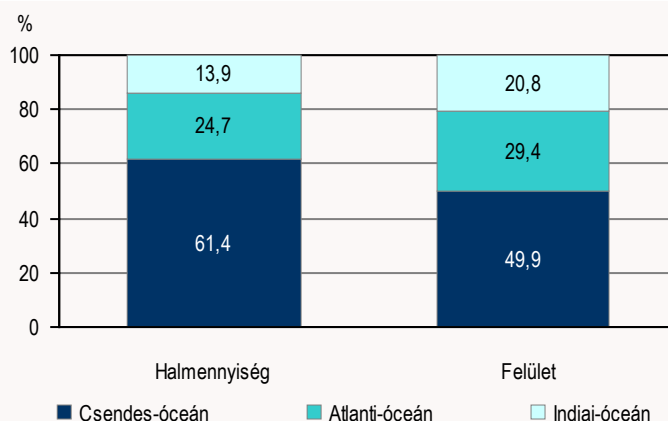
A globális kínálat alakulása halászati termékekből, élőhely és az előállítás módja szerint

A tengeri fogásmennyiség évek óta 80 millió tonna körül alakul. A legmagasabb tengeri fogásmennyiséget, 86,4 millió tonnát még 1996-ban regisztrálta a FAO. A mennyiség 1950-ben még mindössze 16,8 millió tonnát tett ki, azonban akkor a kereslet is lényegesen alacsonyabb volt, egyrészt azért, mert a Föld népessége a 20. század közepén 2,5 milliárd fő volt, szemben a 2010. évi 6,9 milliárddal, másrészt az egy főre jutó fogyasztás is számottevően kisebb volt a napjainkra jellemzőnél.

2. ábra

A Föld vízfelszínének és a 2011. évi halfogásmennyiségnek a megoszlása óceánok szerint

2010-ben a **haltermelés közel héttizede ázsiai országokból, mintegy négyötöde pedig a fejlődő országokból származott.** Az ázsiai országok részesedése a halászatból 55, az akvakultúrából pedig 89% volt.

1. tábla

A haltermelés megoszlása földrészek szerint, 2010

Földrész	Tengeri halászat (összesen = 77,4 millió tonna)	Belvízi halászat (összesen = 11,2 millió tonna)	Halászat (összesen = 88,6 millió tonna)	Akvakultúra (összesen = 59,9 millió tonna)	Teljes haltermelés (148,5 millió tonna)
Ázsia	53,0	68,7	55,0	89,0	68,7
Amerika	21,5	4,8	19,4	4,3	13,3
Európa	17,3	3,5	15,6	4,2	11,0
Afrika	6,5	22,9	8,6	2,2	6,0
Óceánia	1,5	0,2	1,4	0,3	0,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ A vízi emlősöket gyakran azért is pusztítják, mert azok táplálékforrását a halászok megélhetésének alapja, a hal jelenti.

² Az akvakultúrából származó haltermelés mennyisége az 1980-as években éves átlagban 10,8, az 1990-es években 9,5, a 2000-es években pedig 6,3%-kal bővült.

Miután Ázsiához a fogásmennyiség nagyobb része kötődik, mint az összes többi földrészhez együttréve, így az sem meglepetés, hogy a tíz legjelentősebb halászó nemzet többsége is e kontinensről kerül ki. **A világ magasan legnagyobb mennyiségben halászó országa Kína**, a 2011. évi globális fogásmennyiség egyhatodát adta. Amerikából három ország, Európából ugyanakkor egyedül Oroszország szerepel az első tíz között. Az utóbbi ország fogásmennyiségének mintegy héttizede ugyanakkor a Csendes-óceánhoz kötődik, s csupán az európai vizeken megvalósult fogásaival nem kerülne be az első tíz ország közé.

2. tábla

A világ és Európa legnagyobb halmennyiségét kifogó országai, 2011 (belvízi halászattal együtt)

Rang-sor	Ország	Mennyiség, millió tonna	Éves átlagos változás 2005-höz képest, %
Világ			
1.	Kína	15,8	+1,3
2.	Peru	8,2	-2,1
3.	Indonézia	5,7	+3,3
4.	Egyesült Államok	5,2	+0,9
5.	India	4,3	+2,6
6.	Oroszország	4,3	+4,9
7.	Japán	3,8	-2,3
8.	Myanmar	3,3	+11,5
9.	Chile	3,1	-5,6
10.	Vietnám	2,5	+3,9
	Világ összesen	93,5	+0,2

Helyezés a világ-rangsorban	Ország	Mennyiség, ezer tonna	Éves átlagos változás 2005-höz képest, %
Európa			
6.	Oroszország	4 255	+4,9
12.	Norvégia	2 281	-0,8
18.	Izland	1 138	-6,1
19.	Spanyolország	993	+2,6
25.	Dánia	716	-3,9
27.	Egyesült Királyság	605	-1,7
29.	Törökország	515	+3,2
38.	Franciaország	419	-5,1
42.	Hollandia	370	-6,5
49.	Németország	234	-3,0
	Európa összesen	13 315	-0,7

Az európai országok közül Oroszországon kívül még Norvégia és Izland rendelkezik egymillió tonnát meghaladó fogásmennyiséggel. Izland esetében a 2010-ben megkezdett európai uniós csatlakozási tárgyalások legnehezebben lezárható fejezetének ígérkezik a halászat; Norvégia esetében pedig a halászati téma számottevő szerepet játszott abban, hogy az ország lakosai az uniós csatlakozás ellen szavaztak 1994-ben.

Az Európai Unió nagy halásznemzetei által kifogott halmennyiség jellemzően csökkent 2005 és 2011 között. A csökkenésre – pontosabban kifejezve a csökkentésre – a túlhalászás megelőzése, a tengeri ökoszisztémák megőrzése érdekében szükség is van. Ennek keretében az **Európai Unió szakpolitikája**, a hivatalosan 1983-ban létrehozott, gyökereit tekintve azonban az 1970-es évek első feléig visszanyúló **közös halászati politika** teremt. A szakpolitika a halászat fenntartható jellegét többek között a kifogható halmennyiség meghatározásával, a halászflootta nagyságának korlátozásával, az akvakultúra-ágazat támogatásával kívánja biztosítani. Az Eurostat adatai szerint **2011-ben az Európai Unió tagországainak összesített fogásmennyisége 4,6 millió tonna volt**. E mennyiség több mint héttizedét az Atlanti-óceán az északi szélesség 36. fokánál északabbra és a nyugati hosszúság 42. fokától keletre eső részén fogták ki. (Ez a FAO 27-es számú halászati területe, ami lényegében a Gibraltári-szoros szélességi

helyzetétől északra és a Grönland legdélebbi része hosszúsági helyzetétől keletre eső területet jelenti.) Érdekes, hogy a Földközi-tengerből és melléktengereiből a fogásmennyiség kevesebb, mint egytizede származott.

2011-ben a világon a legnagyobb mennyiségben halászott halfaj a perui szardella volt, amelyből 8,3 millió tonnát fogtak ki. A FAO szerint e halfaj nemcsak 2011-ben, hanem a történelem során is a legnagyobb mennyiségben halászott faj, az 1971-es rekordévben 13,1 millió tonnát fogtak ki belőle. E halfaj elsősorban a Peru és Chile partjától számított 80 kilométeres sávban fordul elő, tenyésztete pedig erősen függ a Humboldt- (Perui-) tengeráramlás által szállított planktonoktól.

3. tábla

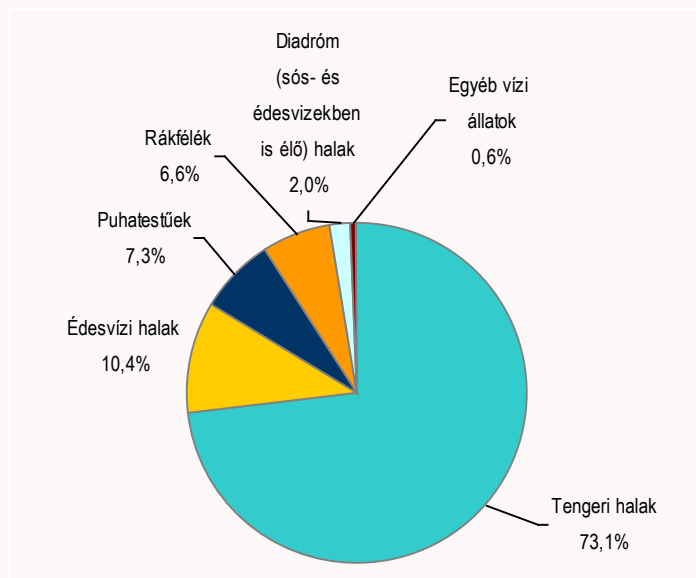
A világ öt legnagyobb mennyiségben halászott halfaja, 2011 (belvízi halászattal együtt)

Rang-sor	A faj		Kifogott mennyiség, ezer tonna
	magyar	tudományos	
	neve		
1.	Perui szardella	Engraulis ringens	8320
2.	Alaszkai tőkehal	Theragra chalcogramma	3207
3.	Csikoshasú tonhal	Katsuwonus pelamis	2609
4.	Hering	Clupea harengus	1778
5.	Spanyol makréla	Scomber japonicus	1715

2010-ben a **világ halászflojtája 4,4 millió hajóból állt**, amelynek 73%-a ázsiai országokban volt bejegyezve. Ezen belül 3,2 millió hajó a tengeri, 1,1 millió pedig a belvízi halászatban tevékenykedett. **A halászati ágazatban közvetlenül tevékenykedők globális száma 54,8 millió fő volt**, közülük 38,3 millióan a halászatban, 16,6 millióan pedig a haltenyésztésben tevékenykedtek.

3. ábra

A kifogott állatok megoszlása mennyiségük szerint, 2011 (belvízi halászattal együtt)

Vízművelés révén 2010-ben 59,9 millió tonna halat állítottak elő a világon, amelyek értéke 119,4 milliárd dollárt tett ki. **A világon a legnagyobb termelő, Kína³ részesedése a mennyiségéből 61, az értékéből pedig 50%-os**. A második helyen India, a harmadikon Vietnám áll, mind a mennyiséget, mind az értéket tekintve. A mennyiség alapján az első nem ázsiai ország, Norvégia a hetedik volt a 2010. évi rangsorban. (A skandináv ország termelése 1995 és 2010 között 3,7-szeresére nőtt az Eurostat adatai

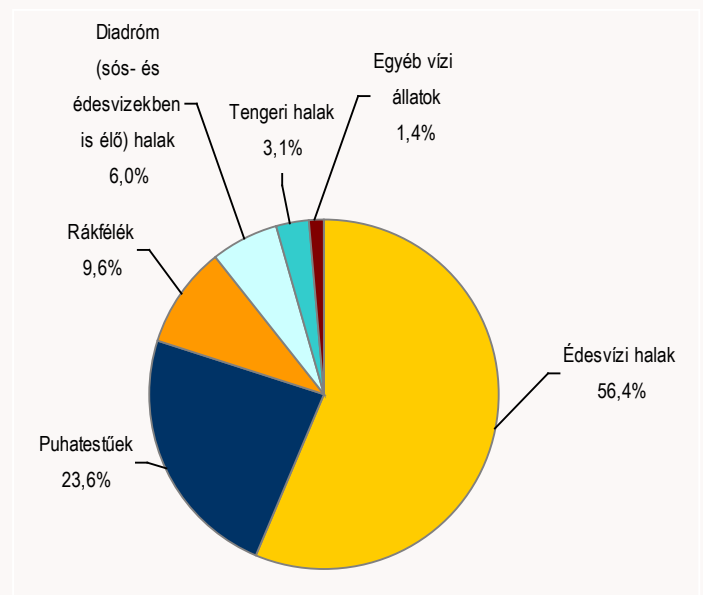
³ Kínában 2010-ben a rizstermesztéshez kapcsolódóan 1,2 millió tonna halat termeltek meg.

szerint.) Szintén a mennyiséget tekintve a tenyésztett állatok négytizede pontyféle volt, s a legjelentősebb tenyésztett faj az amur volt (2010-ben 4,3 millió tonna). A haltenyésztés legnagyobb része édesvízi körülmények között folyik, a legmagasabb egységértékű (árú) termelés azonban évek óta a – tenger- és édesvíz közötti sótartalommal jellemezhető – „sós vízi” tenyésztést jellemzi. Mintegy 20 millió tonna halászati terméket táplálás nélkül állítanak elő.

Az akvakultúrákban növényeket – például algákat, tengeri moszatokat – is nevelnek, amelyek 2010. évi mennyisége 19,0 millió tonnát, értéke pedig 5,7 milliárd dollárt tett ki.

4. ábra

Az akvakultúrákban tenyésztett állatok megoszlása mennyiségük szerint, 2010

A halászati termékek felhasználása és kereskedelme a világon

A FAO adatai szerint 2010-ben a halászati termelés 86%-a (128,3 millió tonna) emberi fogyasztási célokat szolgált, ezen belül a legnagyobb aránya a feldolgozatlanul, frissen értékesített halászati termékeknek⁴ volt. A más célokat szolgáló, a termelés 14%-át kitevő mennyiséget pedig elsősorban a takarmány-alapanyagként használt halliszt, valamint a halolaj gyártására hasznosították.

2010-ben nemzetközi kereskedelmi forgalomba a globálisan előállított mennyiség közel négytizede került, az export mennyisége 57,2 millió tonna volt, a forgalom értéke pedig 109,3 milliárd dollárt tett ki. A kereskedelem értéke 1976-ban mindössze 8 milliárd dollár volt, a jelentős növekedéshez a termékek – technikai fejlődés hatására bekövetkezett – jobb szállíthatósága, a kereskedelem liberalizálása, s az erős keresletnek tulajdonítható árnövekedés egyaránt hozzájárult. Az áremelkedés mértéke a külkereskedelmi adatokból számszerűsíthető is: az elmúlt több mint három évtizedre mintegy 4%-os átlagos dollárárnövekedés adódik a halászati termékek nemzetközi kereskedelmére, ami valamelyest meg is haladja a kereskedett mennyiség növekedési ütemét. Az árszínvonal 2010–2011-ben összességében több mint ötödével emelkedett, miután 2009-ben, a világgazdasági válság elmélyülésének évében, 7%-os áresés jellemezte e termékek külkereskedelmét.

2010-ben a fejlődő országok világgazdaságban elért részesedése – mennyiségi adatok szerint – 60%-os volt, az importban pedig a fejlett országok

rendelkeztek közel azonos aránnyal. Ezen arányok arra utalnak, hogy **a táplálékforrás egy számottevő része a fejlődő országok csoportjától a fejlett országokhoz kerül⁵.** A kivétel értékéből lényegében azonos arányban részesedett a két országcsoport, a behozatalnak viszont 76%-a a fejlett országokhoz kötődött. Az, hogy a fejlett országok a külkereskedelem értékéből a forgalom mindkét irányában nagyobb arányban részesedtek, mint a mennyiségéből, egyben azt is jelenti, hogy külkereskedelmükben az egységárak magasabban alakultak, mint a fejlődő országokéban. A fejlődő országokban – kereskedelmük alacsonyabb árfejtése ellenére – évről évre jelentős és jellemzően növekvő összegű aktívum keletkezik a halászati termékek nemzetközi cseréjében. 2010-ben a többlet 28,3 milliárd dollárt tett ki, lényegesen magasabb összeget annál, mint ami más mezőgazdasági termékek (úgy mint rizs, hús, cukor, kávé, dohány, tea, banán, gumi vagy kakaó) kereskedelmét jellemezte.

A teljes termék-kereskedelmi forgalomhoz hasonlóan **a világon a legnagyobb exportőr Kína, a legjelentősebb importőr pedig az Egyesült Államok,** forgalmuk 2010-ben 13,3 milliárd, illetve 15,5 milliárd dollárt tett ki. (Ezek az értékek ugyanakkor a teljes külkereskedelmi forgalmuk kevesebb mint 1%-át jelentik.) Importban az Egyesült Államok forgalmát megközelíti Japán kereskedelmi értéke.

A halászati termékek nemzetközi kereskedelmében **a legnagyobb értékben kereskedett áru 2009-ben is a garnélarák volt,** amely élelmiszer-féleség a forgalmi érték 15%-át adta. A külkereskedelem ezen kívül jelentős összegű volt lazacból, valamint pisztrángból is.

Haltenyésztés és -fogyasztás Magyarországon

Hazánkban a halfogyasztás alacsony mennyiségű, s ennek megfelelően a termelés sem számottevő. Történelmileg pedig van hagyománya a magyar halkultúrának, amire az első csapást a 19. század második felében megvalósult folyószabályozások és lecsapolások jelentették, a 20. században pedig az Adriai-tenger elvesztése befolyásolta károsan. A bruttó hazai termék nagyságának meghatározásához használt „nemzeti számlák” előzetes adatai szerint 2011-ben a „halászat, halgazdálkodás” ágazat kibocsátása mindössze 9,7 milliárd forintot, a bruttó hozzáadott értéke pedig 3,6 milliárd forintot tett ki. Ezek az értékek a legkisebb termelési értékkel jellemezhető szektornak, a mezőgazdaságnak a teljesítményéből mindössze 4 ezrelékes aránnyal részesednek. A vállalkozásdemográfiai adatok szerint **2010 végén az országban 231 vállalkozás működött a halászat, halgazdálkodás ágazatban, a mezőgazdaság területén tevékenykedő vállalkozások mindössze 1%-a.** A megyék közül a legtöbb, halászzal vagy halgazdálkodással foglalkozó szervezet Pest megyében működött 2010 végén (26).

Az ágazatban 2012-ben mindössze 1079-en álltak alkalmazásban, **havi nettó átlagkeresetük 99 500 forint volt.** Ez az összeg **az agrárszektorra vonatkozó átlagnál 6,9%-kal,** a nemzetgazdaságinál pedig 31%-kal **volt alacsonyabb.** Érdekesség, hogy a tevékenységek közül a halászatot magasabb nettó keresetek jellemezték, mint a halgazdálkodást (106 200 forint, illetve 89 400 forint).

A KSH külkereskedelmi-statisztikai adatai szerint 2012-ben a behozatal értéke az élő állatok, állati termékek áruosztályhoz tartozó „halak, rákok, puhatestű és más gerinctelen víziállatok” árucsoportból mintegy 9 milliárd forint volt, s hasonló nagyságrendű volt az élelmiszer-készítmények közé sorolandó halászati termékek forgalma is. A kivétel értéke összességében 6 milliárd forintot tett ki. Behozatalunkban a legfontosabb partnerország Németország, illetve Lengyelország volt, 3–3 milliárd forintos forgalommal. A FAO legfrissebb rendelkezésre álló, 2009. évi **élelmiszer-mérlegei szerint halászati termékekből a világon az egy főre jutó fogyasztás 18,4 kilogramm volt,** 2,6 kilogrammal több, mint 2000-ben⁶. **Hazánkban**

⁴ A fejlett országokban a feldolgozott termékeknek (fagyaszott; szárított, füstölt vagy sózott; konzervált termékek) lényegesen nagyobb részesedésük van, mint a friss halak csoportjának.
⁵ A 2008–2010. évek átlagát tekintve a f.o.b.-paritáson számított világgazdasági export értékének egyharmadát a fejlődő országoktól a fejlettekbe irányuló kereskedelem, 38%-a pedig a fejlettek közötti kereskedelem jelentette.
⁶ A 2010-re vonatkozó előzetes becslés szerint a fogyasztás tovább nőtt, mennyisége 18,6 kilogrammot tett ki.

az egy főre jutó fogyasztás mindössze 5,1 kilogrammot tett ki ugyanebben az évben⁷, amely a FAO vizsgálatába vont **negyven európai ország közül csupán a montenegróinál volt nagyobb.** Pedig a halhús fogyasztása igen fontos lenne a szív- és érrendszeri betegségek megelőzésében, ugyanis e betegségcsoport hazánkban évről évre a halálozások felét okozza. A halfogyasztás jótékony hatása a telítetlen omega-3 zsírsavaknak tulajdonítható, amelyek fogyasztása révén ritkábban, illetve később alakul ki szív- és érrendszeri betegség. A FAO Magyarországra vonatkozó halmérlege szerint 2009-ben a termelés 23 ezer tonnát, az import 29 ezer tonnát, az export közel ezer tonnát tett ki, így a halkínálát az országban 51 ezer tonnányi volt.

A Magyar Országos Horgász Szövetség (MOHOSZ) adatai szerint 2012 végén 312 ezer regisztrált horgász volt az országban, akik 1112 horgászegyesületnek voltak a tagjai. Az Európai Horgászszövetség tagszövetségei közül a franciának és az olaszoknak másfél-másfél millió, a németnek 800 ezer, a lengyelnek pedig 600 ezer tagja van, s így a lakosság arányával összehasonlítva a horgászszennvedély hazánkban nem kisebb mértékű, mint számos, nagyobb fogyasztással jellemezhető európai országban. A regisztrált horgászaink közül a horgászportolók, azaz a versenyhorgászok száma 2500-ra tehető. Az országban horgászni egyébiránt 130–140 ezer hektárnyi vízterületen, az ország területének mintegy másfél százalékán lehet. A fogási naplóból összesített adatok szerint 2012-ben 4039 tonna halat fogtak ki a horgászok az országban, ezen mennyiség 58%-a ponty, 23%-a pedig kárász volt.

A KSH legfrissebb rendelkezésre álló háztartás-statisztikai adatai szerint **2011-ben a halfogyasztás egy főre jutó összege mindössze 1879 forint volt,** ami az élelmiszerekre fordított kiadások 1,1%-át jelentette. A halfogyasztási kiadások mintegy negyede a halkonzervek vásárlását szolgálta. **A leggazdagabb jövedelmi tized fogyasztásának értéke (4610 forint) 7,1-szerese volt a legszegényebbének.** A konzervek esetén ez az arány 11,4-szeres volt, amit ezen termékek élő halakhoz képest magasabb árszínvonalára magyarázhat.

A halfogyasztás területileg is jelentős különbséget mutat az országban: a legmagasabb jövedelmi viszonytal jellemezhető fővárosban az átlagos kiadás 3064 forintot tett ki, az Észak-Magyarországra és az Észak-Alföldre jellemző fogyasztás ugyanakkor ezen összeg mindössze 43%-a volt. A háztartások lakóhelyét tekintve **minél kisebb lakosság számú településen él a háztartás, annál alacsonyabb szintű a halfogyasztása.**

A fiatal generációk halfogyasztása elmarad az átlagostól. A 30 évesnél fiatalabb háztartásfővel rendelkező háztartások esetében a fogyasztási kiadás 2011-ben harmadával volt kevesebb az átlagostól, amitől a 30 és 49 év közötti háztartásfőjű háztartások fogyasztása is elmaradt. Az átlagot leginkább (közel négytizedével) a hatvanas éveiben járó háztartásfőjű háztartások halfogyasztása haladta meg, a legalább 75 éveseké viszont elmaradt az átlagostól. (A nyugdíjasoké összességében 13%-kal magasabb, mint az átlag.) Szintén az anyagi helyzettel lehet összefüggésben, hogy **az egyszemélyes, illetve gyermektelen háztartások halfogyasztására fordított, egy főre jutó kiadása az átlagot felülmúló, a gyermekekéé viszont annál alacsonyabb.** (A legalább háromgyermekes háztartások

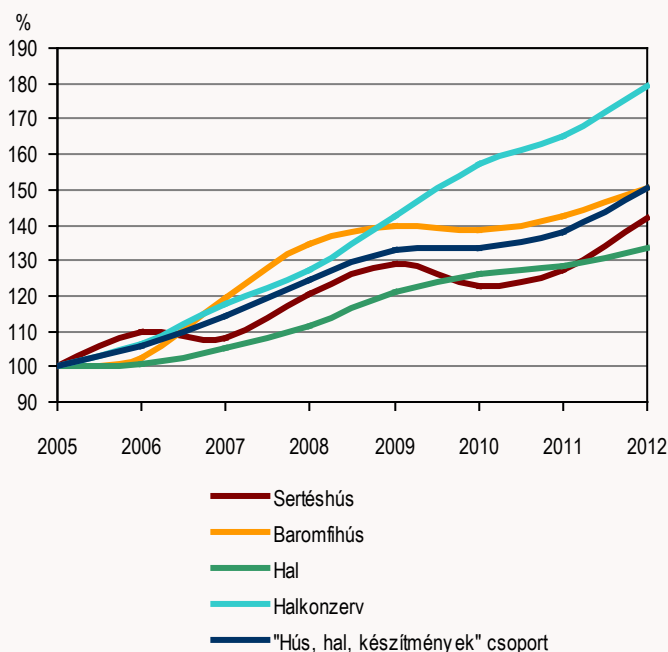
esetében az egy főre jutó kiadás értéke mindössze 919 forint volt 2011-ben.) Az egyszemélyes háztartások esetén az egy férfitől álló háztartások közel másfélszer annyi halat fogyasztottak 2011-ben, mint az egy nőből állók.

A fogyasztás alacsony szintjéből adódik, hogy **a halüzletek száma meglehetősen kevés az országban, 2012 végén 220-at üzemeltettek.** (A hús- és húsáruüzletek száma közel 3300 volt ugyanekkor.) Budapesten 47 halüzlet működött, a kerületek közül a legtöbb, 8 darab a Vásárcsarnoknak is otthont adó 9. kerületben. A megyék közül a legtöbb halbolt Bács-Kiskun megyében volt bejegyezve (39), a legkevesebb pedig Komárom-Esztergom megyében (1 darab, Süttőn).

2012-ben a hal fogyasztói ára 3,8, a halkonzervé pedig 8,5%-kal volt magasabb, mint egy évvel korábban. **A hal ára lényegesen kisebb mértékben emelkedett, mint a húsok átlagosan,** s ugyanilyen tendencia érvényesül 2005-höz viszonyítva is. (Hét év alatt a hal harmadával, a hús, hal és készítmények csoportja pedig felével lett drágább.) A tavalyi év átlagában egy kiló élő ponty ára 1010 forint volt az országban, a bontott csirke kilója 781 forintba, a – csont és csülök nélküli – sertéscsomb kilója pedig 1280 forintba került. **A halkonzervek ára hét év alatt határozottan nagyobb ütemben növekedett, mint a „hús, hal és készítmények” csoporté.**

5. ábra

A hús és a hal fogyasztói áralakulása (2005=100%)

⁷ A szintén a 2009. évre rendelkezésre álló, KSH által számított élelmiszermérleg 3,7 kilogrammos, a háztartásstatisztikai adatok pedig 1,6 kilogrammos egy főre jutó halfogyasztást mutatnak. A legfrissebb 2011. évi adatok az előbbi megközelítés szerint számított fogyasztásban 0,1 kilogrammos csökkenést, míg az utóbbi szerint változatlan fogyasztási szintet mutat.

További információk, adatok (linkek):

www.ksh.hu

Elérhetőségek:

Tamas.Herzog@ksh.hu
Telefon: (+36-1) 345-6900
[Információs szolgálat](#)
Telefon: (+36-1) 345-6789